

NEFORMALNO OBRAZOVANJE

NEFORMALNO OBRAZOVANJE

Nevidljiva snaga društva

Priredili:

Marija Marjanović
Jelena Ranković
Darko Marković
Sanja Marković
Jelena R. Jovanović

Ilustracije:

Tamara Marković

Prelom:

Ivan Vasilijević
Radovan Švedić

Izdaje:

Grupa "Hajde da...", Beograd
381-(0)63-285-938
hajdeda@eunet.yu
www.hajdeda.org.yu

Za izdavača:

Darko Marković

Izdavanje omogućili:

Štampa:

Todra, Beograd

Tiraž: 500 primeraka

NEFORMALNO OBRAZOVANJE

Nevidljiva snaga društva

Beograd 2003.

NFO - šta je to?

Zvuči pomalo kao NLO, ali - nije! Dobrodošle i dobrodošli u svet neformalnog obrazovanja!

Publikacija koju držite u rukama je rezultat nastojanja Grupe "Hajde da..." da ukaže na postojanje važnog izvora znanja u savremenom društvu – neformalnog obrazovanja.

Sa idejom da otkrijemo otkriveno, ali nedovoljno poznato, želeli smo da damo svoj doprinos afirmaciji neformalnog obrazovanja u Srbiji. Neformalno obrazovanje, kao takvo, ima dugu tradiciju u našoj zemlji, ali kao da je ostalo u "ilegali" i bez adekvatnog društvenog priznanja. Ova forma doživotnog sticanja znanja i veština, ali i važnih životnih vrednosti, čini nam se, zavređuje više pažnje.

U tu svrhu, članovi Grupe "Hajde da..." uradili su malo istraživanje za Vas, kombinovano sa ilustracijama iz sopstvenog iskustva u kreiranju neformalno-obrazovnih programa.

Šta je neformalno obrazovanje i odakle potiče i kakav je odnos te vrste obrazovanja prema onom koje se stiče u tradicionalnim formalnim sistemima, pokušala je da Vam približi *Marija Marjanović* u članku "*Potruga za neformalnim obrazovanjem*". Kakva je društvena vrednost neformalnog obrazovanja, na koji način ono podstiče razvoj društvene uključenosti i ravnopravnosti i u kakvoj je vezi sa konceptom učenja tokom čitavog života, predstavila Vam je *Jelena Ranković* u članku "*Neformalno obrazovanje od ličnog do društvenog razvoja*". Nekoliko dilema "iz cipela neformalnog edukatora", u vezi sa (ne)postojanjem univerzalnih metodoloških principa neformalnog obrazovanja, ukazujući na potrebu za doživotnim usavršavanjem edukatora iz ove oblasti, podelio je sa Vama *Darko Marković* u članku "*Neformalno obrazovanje danas*". Rezultate potrage za (formalnim) statusom neformalnog obrazovanja u Evropi, kroz mnogobrojne dokumente različitih evropskih tela (Saveta Evrope, Evropske komisije), predstavila je *Sanja Marković* u članku "*Neformalno obrazovanje – pogled sa evropske planine*". Činjenice u vezi sa neformalnim obrazovanjem u Srbiji, kao i veliki broj pitanja za

razmišljanje postavila je *Jelena Jovanović* u članku "Neformalno obrazovanje u Srbiji".

Poštovane i Poštovani, ako Vas ova publikacija bude inspirisala da tražite više, možete i sami kontaktirati neku od organizacija koja u Vašem komšiluku realizuje neformalno-obrazovne aktivnosti, potražiti još zanimljivih tekstova na internetu ili u (ponekad teško dostupnom) štampanom obliku. Da bismo Vam ovaj proces olakšali, na kraju publikacije možete pronaći mali *Direktorijum organizacija koje se bave neformalnim obrazovanjem u Srbiji*, kao i *listu preporučenih knjiga, članaka i web stranica* koje tretiraju ovu problematiku.

Za kraj ovog predgovora - upozorenje: dok budete čitali ovu publikaciju, nemojte očekivati da ćete u njoj pronaći sve konačne odgovore na pitanja u vezi sa neformalnim obrazovanjem. Izgleda da je to proces koji, kako na ličnom, tako i na globalnom planu, traje - čitavog života!

Oktobar 2003.
Beograd

Autori

SADRŽAJ

NEFORMALNO OBRAZOVANJE - šta je to?	5
POTRAGA ZA NEFORMALNIM OBRAZOVANJEM	9
NEFORMALNO OBRAZOVANJE - OD LIČNOG DO DRUŠTVENOG RAZVOJA	15
Neformalno obrazovanje i društvena ravnopravnost.....	15
Pomoć pri zapošljavanju	17
Koncept učenja kroz ceo život (“life long learning”)	19
NEFORMALNO OBRAZOVANJE DANAS	22
NEFORMALNO OBRAZOVANJE - POGLED SA EVROPSKE PLANINE	26
NEFORMALNO OBRAZOVANJE U SRBIJI	32
DIREKTORIJUM	37
LITERATURA	47
SUMMARY	50
O GRUPI “HAJDE DA”	51

POTRAGA ZA NEFORMALNIM OBRAZOVANJEM

Marija Marjanović

Da li znate šta je to neformalno obrazovanje? Koja je razlika između formalnog i neformalnog obrazovanja, a koja između neformalnog i informalnog?

Kroz tekst koji sledi ću pokušati da malo pojasnim i dam odgovore na ova pitanja.

Tragajući za objašnjenjem ovih pojmova, našla sam veliki broj pokušaja definisanja istih. Definicije su nastajale pod velikim uticajem konteksta iz kog su iznikle, cilja koji je autor imao dok ih je pisao, kao i teorijske pozadine i vrednosnog sistema samog autora. Ovde neću navoditi sve te definicije i neću pisati puno o tome kako je neformalno obrazovanje nastajalo, već ću probati da Vas na jednostavan način uvedem u priču o ova tri oblika obrazovanja.

Krenimo od **formalnog obrazovanja** (engl. formal education; u daljem tekstu FO). Ovaj vid obrazovanja najčešće je propisan pravnim aktima. Školsko obrazovanje kod nas je u velikoj meri bazirano na formalnim principima obrazovanja:

- ono omogućava sticanje osnovnih znanja i veština u skladu sa unapred određenim planom i programom
- hijerarhijski je strukturisano (odnos nastavnik- učenik je jednosmeran i vertikalno, nastavnik je nosilac znanja, a učenik primalac),
- podeljeno je na razrede i stepene (osnovna, srednja, viša škola i fakultet).
- omogućava dobijanje diploma, zvanja i statusa u društvu
- po svojoj prirodi je uglavnom nefleksibilno i neprilagodljivo individualnim potrebama.

Ovim ne stavljam znak jednakosti između pojmova FO i školsko obrazovanje. Obrazovanje u školama ima i neke druge elemente, a

FO nalazi primenu u još nekim oblastima ljudskog života (uzmimo za primer učenje i polaganje vozačkog ispita).

Potrebe za onim što obrazovanjem treba steći se menjaju sa ubrzanim razvojem nauke i tehnologije kao i socijalnim i ekonomskim promenama koje nastaju '60-tih i '70-tih godina XX veka. Formalno obrazovanje nije uspelo da prati te promene, pa već kasnih '60-tih i ranih '70-tih na scenu stupa **neformalno obrazovanje** (engl. non-formal education; u daljem tekstu NFO), koje se odvija van formalno obrazovnog sistema, kao dopuna formalnom obrazovanju, ali ne i njegova suprotnost. UNESCO, 1972. god., ga definiše kao *“organizovanu edukativnu aktivnost, van formalnog sistema, koja ima za svrhu da zadovolji potrebe korisnika, ali i ciljeve učenja”*.

Kvalitetno učenje u NFO je moguće kada postoji:

- jasno definisan okvir u kome se radi
- program prilagođen ciljnoj grupi
- jasno definisani ciljevi
- fleksibilnost programa
- dobrovoljno učešće, nezavisno od godina, iskustva, prethodnog obrazovanja...
- obučen, kompetentan trener (edukator, facilitator)
- interaktivan, horizontalni odnos između trenera i svih učesnika
- razmena iskustava i veština, i učenje kroz praksu (engl. learning by doing), tako da oni koji uče postaju centar svog procesa učenja i doživljavaju učenje kao deo sebe, a ne kao nametnuto sa strane

Neformalno obrazovanje nudi mnoštvo programa edukacije, koji se mogu svrstati u dve široke kategorije:

- *obrazovni programi* (za sticanje različitih znanja i veština)
- *programi koji se tiču vaspitanja* (učenje stavova i pozitivnih životnih vrednosti).

Ovi programi namenjeni su najrazličitijim ciljnim grupama:

- za neke osobe ono može biti *jedino moguće* i jedino dostupno obrazovanje, jer su im, iz raznih razloga, vrata formalnog, institucionalnog obrazovanja zatvorena (npr. imigranti, različite marginalizovane i manjinske društvene grupe i sl.)
- *odraslima*, pri čemu ga određujemo kao “učenje i osposobljavanje odraslih za rad, život, društvene aktivnosti

koje ne podležu direktno standardizaciji i strogim postupcima verifikacije”.

- *mladima* u omladinskim klubovima, nevladinim organizacijama, u slobodnim aktivnostima posle škole; na ulicama, i sl.
- *roditeljima*, radi lakšeg snalaženja u novoj ulozi
- ...

Iako neformalno obrazovanje podržava obrazovanje koje traje celog života, edukatori imaju veliku odgovornost da približe temu i zainteresuju učesnike, učenje je zasnovano na praksi i ličnom iskustvu, svi su uključeni i aktivni, svi se osećaju ispunjeno, zadovoljno i motivisano, ovaj vid obrazovanja još uvek (sem u malom broju zemalja) nije verifikovan i priznat od strane većine formalnih institucija kao legitiman oblik sticanja kvalitetnog obrazovanja u društvu. Međutim, po mom mišljenju, neformalno obrazovanje polako, “na mala vrata”, ulazi i zauzima svoje mesto u vrednosnom sistemu svakog od nas.

	Formalno obrazovanje	Neformalno obrazovanje
Od koga se uči?	-od učitelja/ nastavnika koji je nosilac znanja -odnos učitelja/ nastavnika i učenika je jednosmeran i vertikaln	-uči se od cele grupe, interaktivan odnos edukator - učesnici (često se koristi učenje od sebi ravnih i mentorski odnos) -dvosmeran i horizontalan odnos
Kako se uči?	-institucionalizovano, često izolovano od okoline (odvojeno od života)	-kroz rad, akciju, praksu, iskustvo - zasnovano na konkretnim životnim potrebama i u bliskom kontaktu sa zajednicom -zasnovano na iskustvenom učenju
Šta se uči?	-akademsko/ standardizovano -uglavnom opšte, teorijsko znanje, propisano od strane Ministarstva za obrazovanje (“top-down”) -u stručnim školama - veštine potrebne za posao	-praktično primenljivo znanje (prilagođeno individualnim potrebama) -izbor je na onome ko uči (“bottom up”)

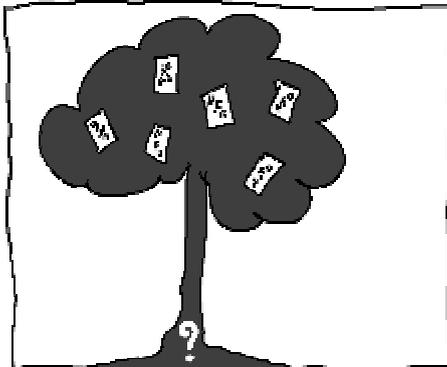
	Formalno obrazovanje	Neformalno obrazovanje
Verifikacija ili ima li diplome?	- zasnovano na sistemu zvanja i statusa - diploma se obično daje na kraju uspješno završene godine ili cele škole	-diplome i sertifikati postoje, ali još uvek nisu verifikovane kod nas (dok se npr. u Finskoj mogu pridodati univezitetskoj diplomi)
Koliko traje?	- osnovno obrazovanje 6.-14. godine - srednje obrazovanje 14.-18. godine - viša škola, fakultet – preko 18 godina - usvajanje znanja je dugotrajno i opšte	-traje celog života -učenje posebnih veština je kratko i specifično
Dobre strane	-obavezno za sve, u cilju postizanja osnovnog znanja ili sticanja određenih veština -priznata diploma	-može se početi bilo kada u životu -"druga šansa" za one koji nemaju mogućnosti za redovno školovanje -fleksibilan metod rada, prilagodljiv potrebama pojedinca
Loše strane	-daje uopšteno znanje, pa je potrebno ići na specijalizacije, alternativno obrazovanje ili posebne edukacije kako bi to znanje postalo upotrebljivo -ne zadovoljava potrebe svojih korisnika, nije prilagođeno svima, nefleksibilan metod rada -nepriznavanje diplome u većini inostranih zemalja	-kod nas ne postoji formalno priznanje

Tabela 1. - Formalno i neformalno obrazovanje

Radi lakšeg snalaženja probala sam da tabelu, na koju sam naišla u jednom priručniku (T-Kit, 2003.g.), modifikujem i prilagodim potrebama ovog teksta. U tabeli se nalazi, uslovno govoreći, poređenje klasičnog formalnog (školskog) i neformalnog obrazovanja po nekoliko kriterijuma. Ovo poređenje nikako ne treba shvatiti kruto i kao jedino ispravno.

U literaturi se često pominje i **informalno obrazovanje** (engl. informal education; u daljem tekstu IFO), koje treba razlikovati od neformalnog, mada se u nekim rečnicima engleskog jezika koriste i kao sinonimi. IFO je ono što bismo u svakodnevnom govoru nazvali "škola života". Ono je neplanirano, spontano, nastaje kroz interakciju sa prijateljima, roditeljima, medijima, bez posebnog plana i strukture. Kroz ovaj vid obrazovanja dete usvaja prve reči, sin uči da je pecanje zanimljiv hobi, a ćerka brigu oko deteta...

Međutim, i IFO ima svoje loše strane. Dešava se da mladi ljudi od svog okruženja usvoje stavove i negativne vrednosti poput onih da sve ima cenu, ali ne i vrednost, da je bolje biti nezavisan, nego lično odgovoran i sl. Takođe, dešava se da nam kroz FO sve više predaju, a sve manje nas nauče. To je prostor koji zauzima NFO, kao komplementarno. Nema jasne granice između ova tri oblika obrazovanja, a i takvom redukcijom pojmova bismo umanjili njihovu značajnost. Neosporna činjenica je da su u svakom procesu učenja, u ma kako maloj meri, prisutno i formalno i neformalno i informalno obrazovanje.

Nadam se da sam ovim tekstom uspela da odgovorim na pitanja sa početka, ali i da Vas navedem da razmišljate o ulozi NFO u

procesu učenja i ličnog usavršavanja, koji može da traje čitavog života (naravno, pod uslovom da to želite).

REFERENCE:

1. Mida-Briot, B. (2003): *Non-formal Education as a Tool for the Inclusion of All*, T-Kit on Social Inclusion, str. 37-40
2. Smith, M. K. (First published July 1996., Last update July 2003.): *Non-formal Education*, <http://www.infed.org/biblio/b-nonfor.htm>
3. Colley, Helen, Hodgkinson, P. & Janice Malcolm (2002): *Non-formal learning: mapping the conceptual terrain. A Consultation Report, Leeds: University of Leeds Lifelong Learning Institute*. Also available in the informal education archives: http://www.infed.org/archives/e-texts/colley_informal_learning.htm

NEFORMALNO OBRAZOVANJE - OD LIČNOG DO DRUŠTVENOG RAZVOJA

Jelena Ranković

Poslednjih godina, potencira se stav koji pojam obrazovanja izjednačava sa učenjem u najširem smislu odn. sa učenjem bilo gde, bilo kada i bilo kako. Pod obrazovanjem se sada podrazumeva mnogo više od klasičnog sticanja određenih znanja i veština u akademskom kontekstu. Sve je više onih koji prihvataju podelu obrazovanja na formalno, neformalno i informalno. Upravo zahvaljujući ovakvom stavu, sve češće se i neformalnom obrazovanju poklanja adekvatna pažnja, koja, između ostalog, podrazumeva i razmatranje veze i međusobnih uticaja ovog aspekta obrazovanja i različitih društvenih fenomena.

Neformalno obrazovanje i društvena ravnopravnost

U engleskom jeziku je, u ovoj sferi, u upotrebi termin "*social inclusion*", koji ne može direktno da se prevede na naš jezik, a da, pri tom, ne izgubi bar deo svog izvornog značenja. On, zapravo, podrazumeva "socijalno uključivanje" tj. *davanje jednakih mogućnosti svima* (bez obzira na socijalno poreklo, uzrast, pol, socio-ekonomski status i sl.) da uđu na veliko "tržište društvenih dešavanja".

Jedan od aspekata je *rad sa osobama koje dolaze iz ruralnih, nerazvijenih sredina*, u želji da se adaptiraju na način života u gradovima. Bez obzira na sva nastojanja, izgleda da se raskorak, koji postoji između seoske i gradske sredine, ne smanjuje, nego, naprotiv, raste. U tom smislu, u razvijenijim zemljama se radi na osmišljavanju i sprovođenju širokog programa reformi, od kojih samo deo potpada u sferu neformalnog obrazovanja. Kod najmlađih, ovde se prvenstveno podrazumeva *priprema dece predškolskog uzrasta za ulazak u*

formalno-obrazovni sistem. Kod nešto starije dece, tu je i *dopunski i dodatni rad van nastave*, kako bi se anulirali efekti prevelikog broja učenika u odeljenjima, nedostatka nastavnih pomagala, niskog nivoa obrazovno-pedagoškog rada i sl., što je sve često prisutno u nerazvijenim sredinama i nedvosmisleno vodi ka neadekvatnom školskom postignuću. Treći nivo na kome neformalno obrazovanje može da deluje je *pružanje nekog vida nadgradnje ili produbljivanja znanja stečenih kroz formalno školovanje*, a što je namenjeno mladima i odraslima koji su već izašli iz akademskog sistema obrazovanja.

Bitno je, međutim, naglasiti da *za neke pojedince i društvene grupe neformalno obrazovanje predstavlja jedini vid obrazovanja koje su u životu stekli.* Kao takvo, ono je za njih od nesumnjivog značaja, slobodno možemo reći - čak i većeg nego za one osobe kojima je to samo dodatna edukacija.

Još jedna veoma važna funkcija neformalnog obrazovanja može se imenovati širokim pojmom *“davanje druge šanse”*, a odnosi se na sve one osobe koje su napustile formalno-obrazovni sistem pre nego su okončale svoje školovanje i dobile odgovarajuću diplomu i zvanje. Obično se ovde misli na tzv. *“problematične”* osobe (npr. mladi delikventi, maloletne majke, pripadnici siromašnijih društvenih slojeva i sl.) koje je društvo, po nekom nepisanom pravilu, *“otpisalo”* i poslalo na margine. Za takve ljude, različiti neformalni vidovi obrazovanja mogu predstavljati istinsku drugu priliku da se na aktivan i konstruktivan način uključe u društvo. Neformalno obrazovanje osnažuje ove jedinke, postavljajući ih u centar obrazovnih aktivnosti;

oni osećaju da neko brine o njima i njihovim interesovanjima, što veoma pozitivno utiče na njihovu motivaciju i osećaj samopouzdanja. Kao rezultat dolazi do razvoja njihovih kapaciteta, znanja i veština, kao i potrebe da se stečeno primeni u praksi.

Ovo su samo neki od primera pozitivnog uticaja neformalnog obrazovanja na razvoj socijalne jednakosti i kohezivnosti. Ne treba, međutim, zaboraviti ni mnoštvo inicijativa i ideja koje tretiraju druge ciljane grupe, kojima je ovaj vid rada takođe neophodan. Ovo je, pre svega, polje delovanja socijalne politike, čiji rad posebno treba da se pozabavi ovakvim, diskriminisanim i marginalizovanim grupama. Mnogo je ovakvih kategorija, a neke od najprisutnijih u društvu su: osobe sa bolestima zavisnosti, osobe sa neizlečivim nezaznim i zaraznim bolestima, mentalno nedovoljno razvijene, ali i natprosečno inteligentne osobe, invalidi, rekonvalescenti, osobe drugačije seksualne orijentacije, izbegla i raseljena lica, imigranti, osobe koje pripadaju određenoj etničkoj ili verskoj zajednici itd. Sve ove grupacije povezuje sličan problem: društvo ih ne prihvata i ne daje im adekvatnu šansu da se uključe u aktuelne tokove. Za ove ljude, alternativni vidovi obrazovanja predstavljaju možda i jedino moguće rešenje u datim okolnostima. Sa druge strane, neformalno obrazovanje može podržati trend "popularisanja" društvene uključenosti i ravnopravnosti i kroz programe namenjene pripadnicima većinskih grupa, a u cilju prevazilaženja predrasuda prema manjinama i, uopšte, svima onima koji su drugačiji. (Primeri za ovakvu vrstu programa su različiti edukativni programi usmereni na prevenciju rasizma, ksenofobije, etničke netrpeljivosti i dr.).

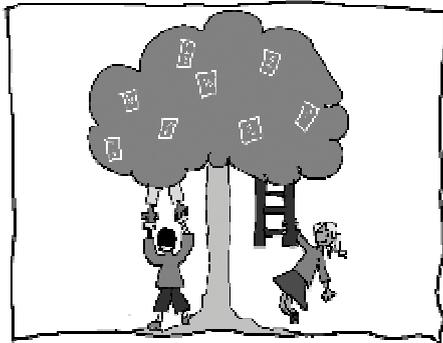
Pomoć pri zapošljavanju

Nezaposlenost svakako možemo posmatrati kao poseban oblik neuključenosti pojedinca u društveni život. U ovoj sferi, neformalno obrazovanje ima višestruko značajnu ulogu.

Na prvom mestu, uvek su tu *oni kod kojih je tradicionalni obrazovni sistem "omanuo"* – osobe koje su rano napustile školovanje i demotivisani i frustrirani loši učenici, za koje je, kao što je već bilo reči, dodatna neformalna edukacija možda i jedina šansa da se vrate "u igru".

Nadalje, tu su i *različite diskriminirane grupe* (o čemu je detaljnije bilo reći u prethodnoj tematskoj celini), čijih je problema svako od nas u manjoj ili većoj meri svestan. Vrlo je dobro poznata i često navođena činjenica da je ovim osobama veoma teško da pronađu bilo kakvo zaposlenje. Kao da nije dovoljno što su na neki način drugačiji, društvo im, u najvećem broju slučajeva, ne pruža čak ni šansu da pokažu ono što znaju i umeju. Neformalno-obrazovna mreža i u ovom slučaju, kao što je rečeno, nastoji da ispravi učinjenu nepravdu i, u skladu sa svojim nadležnostima, pomogne “drugačijim” pojedincima da pronađu svoje mesto u društvu.

Ali, tu su i *svršeni stručnjaci različitih profila*, koji, međutim, uprkos diplomi koju poseduju, ne mogu da nađu adekvatno zaposlenje. Za njih, neformalno obrazovanje predstavlja način da dodatno porade na svojim kvalifikacijama, ali i da bolje upoznaju sebe, svoje potrebe, snage i slabosti i time sebi, na donekle indirektan način, povećaju šanse da dođu do posla. Ovde, pre svega, mislimo na različite seminare na kojima se prorađuju komunikacijske veštine, veštine izgradnje tima i uspešnog rada u timu, pisanje radne biografije, predstavljanje sebe u što boljem svetlu na razgovoru za posao i sl.

Iako, generalno gledano, možemo kao ispravnu prihvatiti postavku da je učenje glavni put koji vodi ka zaposlenju, moramo misliti i na sve one osobe kojima, iz bilo kog razloga (a o čemu je ranije bilo reći), u nekom životnom trenutku, više odgovara privremeno “udaljavanje” od formalno-obrazovnog sistema i “eksperimentisanje”

sa alternativnim načinima dolaženja do znanja. Neformalno obrazovanje svakako doprinosi boljem sagledavanju i iskorišćavanju širokog spektra mogućnosti za sticanje određenih znanja i vještina mimo formalno-obrazovnih institucija.

Koncept učenja kroz ceo život (“life long learning”)

Prema nekim prognozama, očekuje se da će do 2010. godine obrazovanje postati najobuhvatnija delatnost u društvu. Već sada se da naslutiti trend porasta opšteg obrazovnog nivoa, kao i prohteva u tom smislu, te pojačano korišćenje svih sredstava koja čoveku mogu biti od koristi za tu svrhu (u ovom trenutku, to je, pre svega, ekspanzija Interneta). Predviđa se da će se takav trend narednih godina ne samo nastaviti, već i intenzivirati. Učenje i usavršavanje svake vrste će postati daleko više od onoga što se do sada pod tim terminom podrazumevalo. Jedna od novina odnosiće se i na činjenicu da će to postati *proces koji se nastavlja i traje, tokom celog života*, istina - u različitom obimu i različite vrste u zavisnosti od životne dobi.

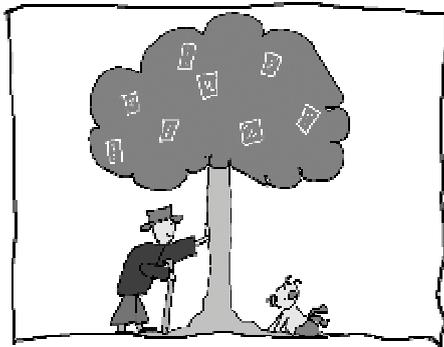
Jedan od autora koji se bavio ovom tematikom je izneo eksplicitnu postavku da je “obrazovanje – život” i da je “ceo život učenje, pa, tako, učenju nema kraja”.

Koncept doživotnog učenja je prvi put uobličen od strane Bazila Jikslija još 1929. godine. Sa razvojem svesti o potrebi obrazovanja odraslih, došla je i ideja da bi učenje trebalo da traje čitav život. Osnovna zamisao je da treba da postoji obrazovni sistem, koji će u svakom trenutku, svakom pojedincu, bez obzira na životnu dob ili profesionalni status, pružati mogućnost da ovlada novim, raznovrsnim i korisnim znanjima; pri tom, formalno, neformalno i informalno obrazovanje se tretiraju kao komplementarni elementi iste celine. Iz ovoga proističu tri ključne postavke, na kojima počiva ovaj koncept:

1. doživotno obrazovanje se smatra nadgradnjom svih raspoloživih obrazovnih sistema, uključujući i formalno-obrazovne institucije za osnovno, srednje i visoko obrazovanje
2. doživotno obrazovanje, međutim, ide i iza granica i dostignuća formalnog obrazovanja, okupljajući sve relevantne ustanove, pojedince i grupe oko procesa učenja

3. smatra se da svaka osoba može da se pronađe i prepozna pravu vrednost uključujući se u jednu takvu aktivnost, kakva je doživotno obrazovanje

Ono što je bitno je da osnove sistema doživotnog obrazovanja poseduje svaka, ma i najsiromašnija zemlja; te osnove čine različite komponente formalnog i neformalnog obrazovanja. Potrebno je samo međusobno povezati sve te elemente, kao potencijalne delove jednog "obrazovnog sistema za sve" i učiniti ih dostupnim širokoj populaciji korisnika svih generacija.

Jasna je, i sve šire prihvaćena postavka da obrazovanje ne može više da se sagledava kao proces omeđen tradicionalnim vremenskim i prostornim granicama. Nasuprot (ili pored?) pojma formalnog, sve su češće u upotrebi i pojmovi neformalnog i informalnog obrazovanja. Ranije su ovi pojmovi bili suprotstavljeni i pozicionirani potpuno nezavisno jedni od drugih. Zadovoljstvo nam je da primetimo da se sve češće razlike među njima mire i koriste konstruktivno. Ostaje nam da se nadamo da će integracija ova tri elementa biti sprovedena do kraja, kada će prednosti sva tri modela biti iskombinovane i usmerene na dobrobit pojedinca u društvu. Tek tada bi se stvorio prostor u kome bi neformalno obrazovanje moglo da se "razmahne", dajući nekima mogućnost da se, po želji, obrazuju kroz ceo svoj život, a svima, svakako, podjednake šanse da se uključe u raznovrsne i uzbuđljive životne tokove, uzimajući iz njih i dajući od sebe maksimum!

REFERENCE:

1. Du Bois Reymond, Manuela (2002): *A Study on the Links Between Formal and Non-formal Education*, CDEJ, Strasbourg, str. 16-21
2. Coombs, P. H., Prosser, R. C. & A. Manzoor (1973): *New Paths to Learning*, International Council for Educational Development, str. 9-37
3. Chisholm, Lynne (2000): *Towards a Revisualisation of Non-formal Learning for a Changing Europe*, Council of Europe, Strasbourg, str. 14-15
4. Mida-Briot, B. (2003): *Non-formal Education as a Tool for the Inclusion of All*, T-Kit on Social Inclusion, str. 37-40
5. *Proces izrade Akcionog plana politike za mlade u Vojvodini* (2002), Pokrajinski sekretarijat za sport i omladinu u partnerstvu sa Omladinskim Savetom Vojvodine, str. 20-23
6. *Life Long Learning*, <http://www.infed.org>
7. Dragojlović, P. (2003): *Budućnost obrazovanja u Evropi do 2010. godine*, <http://top.pefri.hr/dk/cybernetica2000/europa2010.htm>

NFO DANAS

... ili kako je biti u cipelama NFO edukatora

Darko Marković

Bivajući u ulozi osobe koja kreira različite neformalno-obrazovne aktivnosti, često sam sebi postavljao pitanja sledeće sadržine:

Da li je dovoljno reći da je neformalno obrazovanje svako ono obrazovanje koje se dešava van formalnog sistema, a pri tom se ne ubraja u informalno obrazovanje? Ili postoji i kriterijum više - specifična metodologija (metodika) neformalnog obrazovanja? A šta je sa vrednostima koje neformalno obrazovanje promovise i kakva je veza između tih vrednosti i metodologije?

Konačno, kako se postaje edukatorom u oblasti neformalnog obrazovanja?

Odgovore do kojih sam do sada uspeo da dođem, podeliću sa Vama u ovom članku.

(Ne)postojanje neformalno-obrazovne metodologije

Imajući u vidu da neformalno obrazovanje kao pojava postoji već više od 40 godina, očekivalo bi se da danas postoji razvijen set metodoloških (metodičkih) principa i definisanih obrazovnih pristupa koji se praktikuju u neformalno-obrazovnim (u daljem tekstu NFO) aktivnostima. Da li je tako?

Odgovor na ovo pitanje je - i da i ne. Ne, jer upravo je cena neformalnosti - manjak sistema i konsenzusa oko nečega što bismo mogli nazvati "univerzalnom metodologijom neformalnog obrazovanja".

Sa druge strane, iako nema univerzalne NFO metodologije, kao uostalom ni jedinstvene definicije, zanimljivo je da se NFO

aktivnosti na različitim geografskim širinama i dužinama sveta često odvijaju na veoma sličan način.

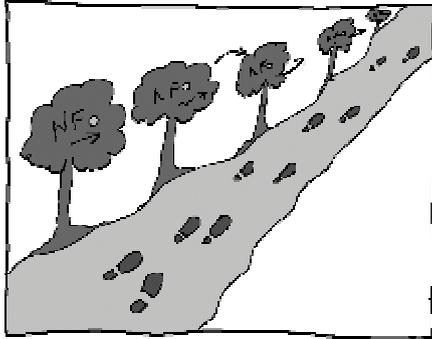
Kako je moguće da, recimo, na Filipinima, u Brazilu, Španiji ili Srbiji postoje organizacije koje kreiraju i izvode NFO koristeći sličnu metodologiju (naravno, obojenu različitim bojama, specifičnim za datu kulturu)?

Tako, veoma često u NFO programima širom sveta pronalazimo:

- korišćenje *participativnih metoda*, koje učesnicima omogućavaju da u punoj meri budu aktivni u procesu učenja
- obrazovni proces je zasnovan na *iskustvenom učenju*, koje omogućava učesnicima da prožive iskustvo u vezi sa temom koje zatim biva transformisano u saznanje
- *grupa se koristi kao izvor učenja* - grupa sa svim svojim interakcijama i prethodnim iskustvom, je takođe nosilac obrazovnog potencijala
- ukazivanje na značaj praćenja grupne dinamike, a samim tim i *usmerenost na proces, a ne samo na rezultate učenja*
- *holistički pristup* (kognicija, emocije, ponašanje) procesu učenja i osobi koja uči, težeći da se neguje učenje čitavim bićem ("whole-person learning")
- *sistemski pristup* (JA-MI-TEMA-KONTEKST) obrazovnoj situaciji u kojoj se prate potrebe pojedinca, relacije u grupi učesnika, odnos prema sadržaju učenja i uticaj konteksta u kome se obrazovne aktivnosti odvijaju
- ...

Objašnjenje za ovu pojavu možemo potražiti u prirodi samog NFO, koja se ogleda u izraženoj **fleksibilnosti i otvorenosti za novo**. Bivajući fleksibilno, samim tim i znatno adaptabilnije od formalnog sistema obrazovanja, NFO je sa lakoćom pratilo razvoj na poljima psihologije, pedagogije, andragogije i drugih disciplina i usvajalo nove metode rada i obrazovne principe.

Novi načini rada često su prvo bili testirani u neformalnom obrazovnom kontekstu, da bi, postepeno, kao dobra praksa, bili usvojeni i od strane formalno-obrazovnog sistema.

Istovetnost sredstava i ciljeva

Zanimljiva je i pojava da NFO aktivnosti često sasvim otvoreno promovišu različite društvene vrednosti. Čest je slučaj da se promoviše vrednost aktivne participacije u društvu ili, recimo, vrednosti društvene ravnopravnosti i solidarnosti ili pak saradnja, međusobno razumevanje i tolerancija.

Ono što primećujemo analizom neformalno-obrazovnih programa je da NFO ne samo da promoviše određene društvene vrednosti, već te iste vrednosti primenjuje u sopstvenoj praksi, metodologiji i načinu rada. Tako, na primer, ako je želja da se promoviše aktivna participacija - aktivnost građana koji umeju da izaberu i preuzmu odgovornost za sopstveni život i društvo, na isti način, ali "u malom", u NFO aktivnostima se koriste participativne metode, koje omogućavaju korisnicima da budu aktivni učesnici u obrazovnom procesu i preuzmu odgovornost za ishode svog učenja. Slično je sa vrednostima kao što su društvena uključenost i ravnopravnost, koje predstavljaju osnovne principe rada u grupi u obrazovnim aktivnostima NFO.

Kada su ove društvene vrednosti i njihova promocija u pitanju neformalno obrazovanje predstavlja sredstvo koje je iste vrste (iste prirode) kao i cilj kome se teži. Možda upravo u toj činjenici i leži snaga neformalnog obrazovanja.

Potreba za edukatorima koji doživotno uče

Sličan fenomen konzistentnosti postoji i u procesu razvoja edukatora u NFO. Možemo slobodno reći da je u NFO profesionalni razvoj edukatora (trenera) neodvojiv od ličnog razvoja. Diplome i sertifikati jesu važni, ali je lično iskustvo nezamenljivi učitelj kompetencija NFO edukatora. Pravilo je da nema dobrog NFO edukatora koji prethodno i sam nije imao višegodišnje iskustvo kao učesnik (korisnik) različitih neformalno-obrazovnih programa.

Edukator u NFO je, tako, jedan “nedovršen proizvod”, koji se tokom čitavog života usavršava i razvija; on je primer “učenika koji uči tokom čitavog života” (“lifelong learner”).

Od samog edukatora zavisi koliko će koraka preći na putu sopstvenog profesionalnog razvoja, a, samim tim, i na koju će dužinu puta moći da povede učesnike sopstvenih obrazovnih aktivnosti.

Sada, kada znate sve ovo, na Vama je da odlučite da li ćete ovim putem krenuti ili ne.

NEFORMALNO OBRAZOVANJE - POGLED SA EVROPSKE PLANINE

Sanja Marković

Zašto se Evropa interesuje za neformalno obrazovanje?

Interesovanje evropskih institucija za temu obrazovanja (kao što su Evropska komisija, Savet Evrope - posebno Direktorat za omladinu i sport, kao i Direktorat za kulturu i obrazovanje pri Savetu Evrope) neposredno je proisteklo iz određenih socioloških i ekonomskih polazišta, kao i određenih vrednosti moderne Evrope.

Šta to zapravo znači?

Prelistavajući mnoge značajne dokumente, izveštaje sa skupova, setove preporuka bitnih odseka pri Savetu Evrope, često ćete naići na sledeće frekventne reči :

- “moderna ekonomija zasnovana na znanju” (knowledge-based economy),
- “moderno društvo multikulturalnog sastava” (multicultural society),
- “promocija ravnopravnosti i težnja ka socijalnom uključivanju svih delova društva” (social equality and social inclusion) i, na kraju,
- “koncept obrazovanja koji se sastoji u učenju kroz ceo život” (lifelong learning process).

Najkraće rečeno, Evropa se suočava sa krupnim izazovima modernog doba, koji se sastoje u promeni ekonomskog koncepta, ali i promeni sastava društva, koje je sada multietničko u mnogim zemljama Evrope. Kao nužna posledica ovih promena, dolazi do promene koncepta obrazovanja, koji postaje **moderni obrazovni koncept “učenja za ceo život”**. Evropa izražava uverenje da formalno obrazovanje više nije u stanju da odgovori na ove izazove koristeći isključivo sopstvene snage i vrednosti, već mu je potrebno “ojačanje u vidu **neformalne obrazovne prakse**” (*Izveštaj Komiteta za kulturu i obrazovanje pri Savetu Evrope, 1999. godine*).

Moderni koncept obrazovanja je koncept koji posmatra obrazovanje kao "lifelong process" tj. kao proces učenja koji se odvija tokom čitavog života, za razliku od tradicionalnog koncepta, u kome se obrazovanje stiče najvećim delom tokom perioda formalnog školovanja. Modernom društvu su potrebne nove veštine, dodatna znanja, uz istovremen proces promovisanja vrednosti kao što su – socijalna ravnopravnost, dostupnost obrazovanja za sve i aktivna participacija u demokratskom životu . Ovom činjenicom omogućen je prostor za pojavu neformalnog i informalnog obrazovanja.

U čemu se vidi značaj neformalnog obrazovanja, posebno u odnosu na formalno obrazovanje?

"Formalno i neformalno obrazovanje su komplementarni. Oni koegzistiraju. Elementi jednog se mogu naći u onom drugom" (*Izvod iz izveštaja Radne grupe zadužene za Neformalno obrazovanje, pri Savetu Evrope, 2001. godine*)

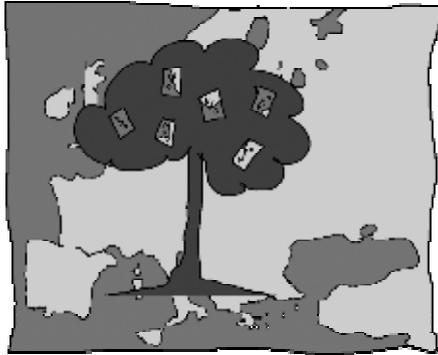
Komplementarnost - je ključna reč, koja označava dominirajući evropski stav po pitanju odnosa neformalnog obrazovanja (u daljem tekstu NFO) i formalnog obrazovanja (u daljem tekstu FO), a ukazuje na to koliki značaj se danas daje neformalnom obrazovanju. Ono se danas u Evropi smatra za **neophodan deo** modernog koncepta obrazovanja, kao **bitna i nezamenljiva** dopuna formalnom obrazovanju.

Direktorat za Omladinu i Sport pri Savetu Evrope značaj NFO ističe kroz nekoliko aspekata:

- U modernom konceptu obrazovanja (učanju tokom celog života), NFO je značajna dopuna formalnom obrazovanju.
- Sledeći vrednost jednakih mogućnosti, NFO ima važnu ulogu u pružanju dopunskog znanja za ugrožene manjine koje nisu u mogućnosti da pohađaju formalno školovanje. NFO se ovde posmatra kao neka vrsta "druge šanse za sticanje obrazovanja" (second chance school)
- NFO modifikuje i dopunjava znanja koja se stiču kroz sistem formalnog školovanja uzimajući u obzir kako multikulturalni sastav društva, specifičnosti zemalja u tranziciji, zahteve tržišta, tako i potrebu za sticanjem praktičnih životnih veština za snalaženje u širem socijalnom kontekstu.

Težnja za priznavanjem značaja neformalnog obrazovanja i jedna dilema

Uviđajući značaj neformalnog obrazovanja, u Evropi raste interesovanje za pitanje **priznavanja** NFO. Preciznije rečeno, raste težnja za izvesnim stepenom formalizovanja i akreditacije ovog komplementarnog puta za sticanje obrazovanja. Osnovni motiv ove težnje za priznavanjem NFO stoji u potrebi da se osigura i unapredi kvalitet znanja koje se stiče ovim putem, zatim u mogućnosti poređenja različitih tipova NFO (u različitim zemljama, ali i u različitim oblastima primene ovog vida obrazovanja).

U tom pravcu, osnovno nastojanje *Radne grupe za neformalno obrazovanje pri Savetu Evrope* je formiranje jasnih standarda i kriterijuma za kvalitet NFO i to na evropskom nivou – preciziranje liste znanja, veština, kompetencija trenera (edukatora) u okviru NFO, kao i kriterijuma za ocenu kvaliteta samog obrazovanog procesa tj. znanja koja se stiču ovim putem.

Bela knjiga (White Paper On Youth, 2002. godine), ključni dokument Evropske komisije koji razmatra važnost NFO **za omladinu** Evrope i kreiranje omladinske politike, pored isticanja značaja NFO, izražava i jednu vrlo važnu dilemu: kako spojiti potrebu za izvesnim stepenom formalizacije znanja koja se nude i stiču kroz NFO sa neformalnim karakterom samog NFO, koji se sastoji u njegovoj participativnosti, dobrovoljnosti, pa i izvesnoj spontanosti?

Ova dilema je vrlo česta tema debata koje se vode u značajnim evropskim institucijama. Ukoliko neformalnom obrazovanju odredimo jasne, obuhvatne kriterijume kvaliteta i time ga akreditujemo, priznamo kao važan deo modernog obrazovanja , postoji opasnost da ono, na taj način, postane toliko slično formalnom, da bi time izgubilo svoje specifičnosti i, paradoksalno, upravo - svoju vrednost!

Na kraju ovog segmenta teksta, treba napomenuti i to da postoje predlozi da se ova dilema reši na taj način što će se izvesni elementi NFO **inkorporirati** u sam sistem FO, i time dopuniti i ojačati FO . To je ono što imamo prilike da vidimo i u našoj zemlji, u vidu **reforme formalnog školovanja**, koja, između ostalog, podrazumeva korišćenje dobrih iskustava i prakse koji su potekli iz NFO sektora, kao što su: uvođenje novih pristupa u prenošenju znanja, stvaranje učeničkih participatornih tela, isticanje ideje samoregulacionog učenja. Posebno vidljiv i značajan primer primene ove ideje o inkorporaciji elemenata NFO u formalno školovanje kod nas je **akreditacija niza edukativnih seminara za stručno usavršavanje nastavnika** od strane Ministarstva prosvete i sporta. Ovi seminari su nastali upravo na plodnom tlu neformalnog sektora.

Preporuke za razvoj NFO zemljama članicama, ali i onima koje su na putu da to postanu

Listajući dalje značajne evropske dokumente u vezi sa NFO, uočljiv je pokušaj da se značaj neformalnog vida obrazovanja pretoči u izvesne konkretnije i konstruktivnije formulacije – **setove preporuka** vladama zemalja članica Evropske Unije.

U dokumentima *Evropskih ministara za omladinu, Evropskog upravnog komiteta za omladinu* i *Evropske komisije* naglašava se važnost priznavanja statusa NFO u zemljama članicama Evropske Unije. Negde se stavlja veći naglasak na promovisanje vrednosti (promovisanje jednakih mogućnosti za sve, civilnog društva i ljudskih prava), a negde na važnost određivanja kvaliteta NFO na evropskom nivou.

Kada je u pitanju omladina, *Evropska komisija* u svojim programima namenjenim ovoj ciljnoj grupi (YOUTH Program)

postavlja za cilj da se kroz NFO obrati pažnja na potrebe mladih ljudi, kao i onih koji sa njima rade – da im se pruže neophodne informacije, raznovrsni treninzi, znanja i veštine neformalnog obrazovanja, kao i mogućnosti da se mladi širom Evrope povežu i osnaže. Poznate su tri tzv. akcije u tom pravcu – Youth Exchanges, European Voluntary Service i Youth Initiatives.

Komiteta ministara Saveta Evrope je dao i neke konkretnije preporuke zemljama članicama (samim tim ovo se odnosi i na SCG) u vezi sa promovisanjem i akreditovanjem NFO. Slede neke od tih preporuka, delimično pojašnjene i parafrazirane:

1. Budući da je NFO danas fundamentalni deo procesa promocije doživotnog učenja (lifelong learning process), preporučuje se da se razviju efikasni standardi priznavanja NFO kao esencijalnog dela opšteg obrazovanja – pre svega se misli na kriterijume kvaliteta samog obrazovnog procesa u okviru NFO.
2. Naglašava se važnost podsticanja napredovanja NFO pružajući informacije i primere o dobroj praksi, obrazovnim metodama i postignućima, kao i formiranja liste veština, iskustava i znanja (kao ishoda učenja) usvojenog kroz NFO
3. Preporučuje se promovisanje jednakih mogućnosti za sve mlade ljude, sa posebnim osvrtom na socijalno ugrožene grupe, putem kreiranja jednakih uslova za obrazovanje kroz NFO, sa ciljem da ovi mladi ljudi u potpunosti razviju svoje potencijale i da se tako smanji socijalna nejednakost i socijalna diskriminacija.
4. Preporučuje se podsticanje mladih ljudi da daju svoj doprinos u promovisanju vrednosti kao što su aktivno građanstvo, ljudska prava, tolerancija, socijalna pravda, međugeneracijski dijalog, mir i interkulturalno razumevanje.

Takođe se preporučuje:

5. Kroz NFO aktivnosti treba podsticati mlade na aktivniju participaciju u društvenom životu, posebno u zemljama koje su u tranziciji .
6. Promovisanje dijaloga između učesnika, aktera NFO i FO i ohrabrenje boljeg razumevanja različitih pristupa u edukaciji, u različitim evropskim zemljama.
7. Omogućavanje svih resursa (kako ljudskih, tako i finansijskih) koji su potrebni da se NFO učini značajnim elementom nacionalne omladinske politike.

Zaključak

NFO u očima Evrope jeste nezamenljiv i komplementaran deo celokupnog modernog obrazovanog procesa u evropskim zemljama.

U političkom smislu, mislim da značaj ove činjenice za našu zemlju ne treba posebno naglašavati .

Na kraju ću ipak podvući važnost u onom ljudskom smislu, a to je da je NFO prepoznato kao kvalitetan i snažan odgovor na raznovrsne potrebe savremenog čoveka. U tome se krije svežina i energija ove nove snage modernog društva.

REFERENCE:

1. Council of Europe – Committee of Ministers – *Recommendation of the Committee of Ministers to member states on promotion and recognition of Non-Formal education/learning of young people*, on 30 April 2003.
2. European Steering Committee for Youth (CDEJ), 30th meeting, Strasbourg, 18 and 20 February 2003
3. Report of working group on Non-Formal Education: *The present debate on recognition and quality standards at european level*, 2001.
4. Report of Committee on Culture and Education: *Non – Formal Education*, 15 December 1999.
5. European Commission, Directorate – General for Education and Culture: *Common European principles for validation of Non-Formal and Informal Learning*, 8 May 2003.
6. Council of Europe, Directorate of Youth and Sport : *Study on the links between formal and non-formal education*, Strasbourg, March 2003.
7. *Katalog programa stručnog usavršavanja zaposlenih u obrazovanju za školsku 2002/2003. godinu*, Beograd 2002., Ministarstvo prosvete i sporta Republike Srbije

NEFORMALNO OBRAZOVANJE U SRBIJI

Jelena R. Jovanović

Kako Vam ovo zvuči:

“... obrazovanje odraslih je ključ za XXI vek... Ono je snažan koncept za negovanje ekološki prihvatljivog razvoja, za unapređenje demokratije i pravde, jednakosti polova, naučnog, društvenog i ekonomskog razvoja, i za izgradnju sveta u kome su nasilni sukobi zamenjeni dijalogom i kulturom pravednog mira...”

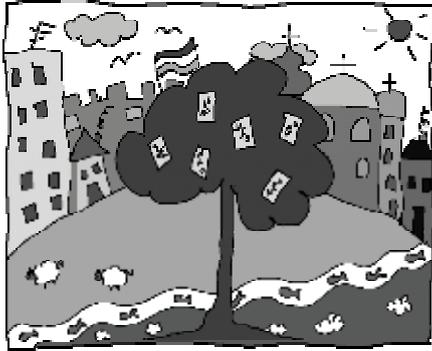
Hamburška deklaracija o učenju odraslih i Podsetnik za budućnost *

Zvuči kao nešto što je previše daleko od nas da bismo danas mislili o tome, ali...

...da li ste nekada razmišljali na temu:

- da se 60% stanovništva naše zemlje nalazi na osnovnom obrazovnom minimumu i ispod njega *
- da je od ukupnog broja zaposlenih skoro 40% nekvalifikovano i polukvalifikovano *
- da je u poslednjih nekoliko godina Savezni zavod za statistiku gotovo prestao da registruje obrazovanje odraslih kao statističku i društvenu pojavu*
- da je formalni sistem obrazovanja “de facto zatvoren za starije”
- da obrazovanje nije monopol mladih
- da su sistemi visokog obrazovanja diskriminativni u odnosu na zaposlene, zbog upisne politike i programske rigidnosti *
- da kod nas nema vertikalnog napredovanja nakon završetka srednjoškolskog obrazovanja, bez ulaska u neki viši formalni sistem obrazovanja
- da je horizontalno “produbljanje, širenje” znanja i veština uglavnom stvar pojedinca
- da postojeća nomenklatura zanimanja, već dugo zastarela i nefunkcionalna, ne poznaje neka zanimanja ni profesije koje se u današnje vreme traže

- da imate pravo na doživotno obrazovanje, lični i profesionalni razvoj

...da li ste znali:

- da ne postoje državne institucije u kojima se romska deca pripremaju za školu, to rade samo nevladine organizacije čija su oni ciljna grupa
- da li ste znali da je veliki broj programa stručnog usavršavanja nastavnika Ministarstva prosvete i sporta, razvilo i vode ih kompetentni treneri (edukatori) iz sektora neformalnog obrazovanja
- da su o komunikacijskim veštinama, timskom radu i aktivizmu u zajednici 2002. godine na Kampovima Ministarstva prosvete i sporta, srednjoškolci slušali uglavnom od trenera koji se bave neformalnim obrazovanjem
- da, ako želite da budete još bolji roditelj i “stručno se usavršavate” u toj oblasti, možete proći programe neformalnog obrazovanja iz te oblasti, a da ne budete stigmatizovani “da sa vama sigurno nešto nije u redu”
- da, ako imate dete sa posebnim potrebama, možete potražiti pomoć i savet u nevladinim organizacijama koje nude programe neformalnog obrazovanja i za Vas i za Vaše dete
- da, ako želite da volontirate, a ne znate kako se to radi, postoje programi neformalnog obrazovanja za psihosocijalni rad
- da, ako želite da se zaposlite, a nikada nigde niste naučili kako se piše CV ili kako sebe da predstavite na poslovnim intervjuu,

postoje programi neformalnog obrazovanja koji Vam nude i tu vrstu iskustva

- da postoji nešto što se zove rodna ravnopravnost tj. ravnopravnost polova, a da više o tome možete saznati kroz programe neformalnog obrazovanja
- da su među prvim programima koji su vodili “oživljavanju” multietničkih zajednica posle rata, bili programi neformalnog mirovnog obrazovanja
- da, ako Vaše dete ide u izviđače, postoji velika verovatnoća da će njihove vođe svoje grupe voditi prema novom programu Saveza izviđača, koji su razvili treneri iz neformalnog obrazovanja
- da u srednjim školama u Srbiji mladi o demokratiji uglavnom saznaju kroz programe neformalnog obrazovanja
- da je Ministarstvo prosvete i sporta republike Srbije u svom zvaničnom dokumentu “Kvalitetno obrazovanje za sve”, kao jednu od glavnih snaga reforme školstva, navelo nevladine organizacije koje se bave neformalnim obrazovanjem
- da se u nezvaničnim dokumentima, “radnim verzijama” predloga omladinske politike u zemlji u svakom segmentu života mladih spominje razvoj neformalnog obrazovanja kao jedan od osnovnih pravaca, ako ne rešenja, onda sigurno prevencije problema koji postoje u obrazovanju, zdravlju, kulturi, slobodnom vremenu, zapošljavanju, socijalnoj politici, (ne)informisanosti...
- da se, u zvaničnom dokumentu Ministarstva prosvete i sporta “Strateski pravci razvoja obrazovanja odraslih”, 2001.g, pod obrazovanjem odraslih podrazumevaju svi formalni i neformalni oblici obrazovanja namenjeni starijima od 18 godina (što u praksi uopšte ne izgleda tako, jer niti u “škole druge šanse” idu samo stariji od 18 godina, niti se nude programi neformalnog obrazovanja)*
- da, kako koji dokument uzmete da prelistavate, a koji ima veze sa obrazovanjem, naići ćete na pojam neformalnog obrazovanja kao jedan od ključnih...
- da su programi neformalnog obrazovanja direktno i indirektno pomogli proces demokratskih promena u Srbiji (npr. obuka za posmatračke izbora, za realizaciju medijskih kampanja i sl.)

...zašto je važno?

Dokumenti kažu da je obrazovanje jednog društva partnerska

delatnost, koja se realizuje kroz formalno, neformalno i informalno obrazovanje.

Neformalno obrazovanje vodi razvoju ličnih, socijalnih i profesionalnih kompetencija, ili još tačnije, kako kaže Tim za obrazovanje odraslih i doživotno obrazovanje Ministarstva prosvete i sporta Republike Srbije, "podrazumeva sticanje znanja i veština koje su izvan programa formalnog sistema obrazovanja... i realizuje se na područjima ličnog i socijalnog razvoja, unapređenja građanskih sloboda, međuljudskih i međuetničkih odnosa, aktivne socijalne participacije, zaštite i podrške marginalizovanim, hendikepiranim i ugroženim grupama, zaštite životne sredine, zaštite i unapređenja zdravlja, brige za roditeljstvo i porodicu, razvoja ličnog identiteta, usavršavanja za rad..."
Koliko su Vam važne neke od ovih oblasti naših života?

Postoje ljudi koji svim srcem i znanjem pokušavaju da unaprede život u ovim oblastima kroz raznovrsne programe neformalnog obrazovanja. Nekada su to seminari, nekada treninzi, nekada po koja radionica, kampovi...

... zašto Vam baš ja sve ovo pišem?

Zato što sam članica organizacije u koju svakodnevno stižu pozivi iz škola, socijalnih ustanova, iz drugih nevladinih organizacija, studenata, pojedinaca ili institucija koje imaju potrebu za nekom neformalnom obukom koja im može pomoći u sadašnjem ili budućem radu ili ličnom razvoju. Zato što se na te pozive odazivamo koliko je to u našim moćima, evo, već skoro 4 godine.

Ipak, da li ste ikada sreli nekoga ko vam je rekao da je po profesiji trener neformalnog obrazovanja? Da li ste znali šta to zaista znači?

Ako ne, nadam se da će vam čitanje ove brošure pomoći u tome.

REFERENCE:

* *Strateški pravci razvoja obrazovanja odraslih*, Beograd, 2001, Tim za obrazovanje odraslih i doživotno obrazovanje, Ministarstvo prosvete i sporta Republike Srbije

DIREKTORIJUM

**(...neke od organizacija koje se bave
neformalnim obrazovanjem u Srbiji)**

Šta je za njih neformalno obrazovanje?

Naziv organizacije: **AAEN** - Alternativna akademska obrazovna mreža, Beograd

Ciljna grupa: studenti, studenti postdiplomci

Vrste NFO aktivnosti: interdisciplinarni obrazovni programi

Adresa: Jove Ilića 165, 11000 Beograd

Telefon/fax: 011 3976 422, lokali 209, 210

E-mail: aaen@aaen.edu.yu

Website: <http://www.aaen.edu.yu>

Kontakt osoba: Prof. dr Srbijanka Turajlić

O NFO: /

Naziv organizacije: **AEGEE** Beograd

Ciljna grupa: studenti

Vrste NFO aktivnosti: seminari, treninzi, konferencije, letnji univerzitet, studentske razmene

Adresa: Brankova 21a, 11000 Beograd

Telefon/fax: 011/ 624-354

E-mail: beograd@aegee.org

Website: <http://www.aegee-beograd.org.yu>

Kontakt osoba: Jelena Jovanović

O NFO: Svest o mogućnosti izbora i pravu na kritičku distancu; mogućnost za širenje ličnih i društvenih perspektiva; mogućnost za zadovoljavanje potreba i interesovanja ljudi koji su zanemareni formalnim sistemima

Naziv organizacije: **CAD** - Centar za afirmaciju drame, Bačka Palanka

Ciljna grupa: nastavnici, profesori, mladi

Vrste NFO aktivnosti: dramske radionice, edukativni seminari

Adresa: Paraćinska 22, 21400 Bačka Palanka

Telefon/fax: 021/ 750-220, 064/ 1564-757

E-mail: caddac@eunet.yu

Website: /

Kontakt osoba: Jarmila Žilaji, direktor Centra

O NFO: Područje rada koje podrazumeva sve one oblasti i aktivnosti koje nisu obuhvaćene formalnim obrazovanjem ili su obuhvaćene, ali u nedovoljnoj meri. Neformalno obrazovanje je dopuna formalnom obrazovanju i pruža mogućnost ljudima da se usavrše u jednoj (odabranoj) oblasti.

Naziv organizacije: CIP Centar za interaktivnu pedagogiju, Beograd

Ciljna grupa: nastavnici, učitelji, vaspitači, pedagozi i psiholozi u obrazovnom sistemu i aktivisti na romskim programima, predstavnici romskih NVO...

Vrste NFO aktivnosti: Edukativni seminari i programi

Adresa: Drinčićeva 30, Beograd

Telefon/fax: 011/3223-909

E-mail: ciip@sezampro.yu

Website: <http://www.cip.org.yu>

Kontakt osoba: Milena Mihajlović, izvršna direktorka

O NFO: To su programi i forme koje nude obrazovne sadržaje koji nisu uključeni u redovne obrazovne programe i obuhvataju populaciju koja nije uključena u obrazovni sistem ili je završila zvanično obrazovanje (ljudska prava, obrazovanje marginalizovanih grupa, obrazovanje za civilno društvo, obrazovanje za osobe sa posebnim potrebama, za talente, profesionalno obrazovanje koje prati razvoj tehnologija, uključujući i obrazovne tehnologije i sl.)

Naziv organizacije: DAH Teatar- Centar za pozorišna istraživanja; Beograd

Ciljna grupa: deca, mladi , razne socijalne grupe

Vrste NFO aktivnosti: dramske radionice, prezentacije, predavanja, seminari

Adresa: Marulićeva 8, 11000 Beograd

Telefon/fax: 011 2441-680

E-mail: dahteat@eunet.yu

Website: <http://www.rex.b92.net>

Kontakt osoba: Maja Mitić

O NFO: Kroz različite umetničke tehnike, moguće je dobiti obrazovanje iz skoro svih oblasti, a da pri tom učenje bude krajnje kreativno. Drama u edukaciji je nešto što u našoj zemlji ne postoji i tek je u začetku, a pokazala je velike uspehe baš u takvom - neformalnom obrazovanju.

Naziv organizacije: Društvo za obrazovanje odraslih, Beograd

Ciljna grupa: donosioci odluka u obrazovanju odraslih, zaposleni u institucijama i programima obrazovanja odraslih i krajnji korisnici

Vrste NFO aktivnosti: edukacije iz svih oblasti obrazovanja odraslih, seminari, konferencije, treninzi;

Adresa: Vuka Karadžića 12, 11000 Beograd

Telefon/fax: Tel.: +381-634-674, Fax.: +381-625-673

E-mail: iiz-dvv@eunet.yu

Website: <http://www.inebis.com>

Kontakt osoba: Katarina Popović

O NFO: Obrazovanje koje se uglavnom dešava van klasičnog sistema školskih i obrazovnih institucija i najčešće se ne završava sertifikatom.

Naziv organizacije: Društvo za unapređenje obrazovanja, Beograd

Ciljna grupa: nastavnici, roditelji, deca iz osnovnih i srednjih škola, mladi, stručna javnost

Vrste NFO aktivnosti: seminari, radionice, kampovi, promocije knjiga

Adresa: Turgenjevljeva 5, 11030 Beograd

Telefon/fax: 011/3547-951, 064/172-49-77, 063/270-069

E-mail: jasminab@eunet.yu, npoljak@eunet.yu

Website: /

Kontakt osoba: Jasmina Marković, Nikoleta Poljak

O NFO: Neformalno obrazovanje je svo ono obrazovanje koje se odvija van redovnog, formalnog sistema obrazovanja i po svom sadržaju je drugačije od sadržaja koji se realizuje u redovnom sistemu obrazovanja. Prilagođeno je potrebama korisnika i pruža više mogućnosti za lični razvoj i napredovanje. Najčešće, pored obrazovanja odraslih obuhvata i obrazovanje marginalnih grupa.

Naziv organizacije: ERGstatus, Beograd

Ciljna grupa: mladi, edukatori

Vrste NFO aktivnosti: seminari, predavanja, edukativne i plesne radionice, prezentacije, edukacija za korišćenje drame i teatra u obrazovanju

Adresa: Birčaninova 2, 11000 Beograd

Telefon/fax: 011/646-930

E-mail: ergstatus@yahoo.com, caksiran@eunet.yu

Website: <http://www.cyberrex.org/erg/>

Kontakt osoba: Boris Čakširan, Aleksandra Bjelajac

O NFO: Obrazovanje koje se ne može steći u institucionalnim okvirima edukacije, kao i sve forme eksperimentalnog i istraživačkog pristupa u radu i stvaralaštvu (intermedijalne i multikulturalne), ali i druge forme edukacije (procesne, iskustvene, interaktivne...) u vidu posebnih projekata i međunarodne kulturne razmene i saradnje

Naziv organizacije: Građanske inicijative-Udruženje građana za demokratiju i civilno obrazovanje, Beograd

Ciljna grupa: mladi, aktivisti NVO, predstavnici sva tri društvena sektora

Vrste NFO aktivnosti: seminari, radionice, kampanje, edukativni programi

Adresa: Bulevar Kralja Aleksandra 79/V, 11000 Beograd

Telefon/fax: 011/24-24-800, 24-24-603, 24-23-454, 422-302

E-mail: boban@gradjanske.org

Website: <http://www.gradjanske.org>

Kontakt osoba: Slobodan Joksimović

O NFO: Neformalno obrazovanje je dobrovoljno, vaninstitucionalno, interaktivno i kvalitetno.

Naziv organizacije: Grupa “HAJDE DA..” Beograd

Ciljna grupa: učitelji, nastavnici, NVO aktivisti, studenti, mladi

Vrste NFO aktivnosti: razvoj edukativnih programa, radionice, treninzi, izdavaštvo

Adresa: Sarajevska 70, 11000 Beograd

Telefon/fax: 011/2659-745, 063/285-938

E-mail: hajdeda@eunet.yu

Website: <http://www.hajdeda.org.yu>

Kontakt osoba: Darko Marković, program menadžer

O NFO: Edukativni programi ličnog i socijalnog razvoja, namenjeni određenoj ciljnoj grupi. Ovi programi, iako se odvijaju van formalno-obrazovnog sistema, predstavljaju dopunu formalnom obrazovanju. Zasnovani su na principima slobode izbora, aktivne participacije i otvorenosti za novo. Predstavljaju izraz težnje da se uči tokom čitavog života.

Naziv organizacije: Grupa MOST –Udruženje za saradnju i posredovanje, Beograd

Ciljna grupa: Prosvetni radnici, političari, studenti, novinari, NVO aktivisti, pripadnici manjinskih grupa, zainteresovani pojedinci raznih uzrasta i struka

Vrste NFO aktivnosti: razvoj i implementacija edukativnih programa, seminari, radionice, mirovne studije

Adresa: Karađorđeva 23/III, 11000 Beograd

Telefon/fax: 011/628-532

E-mail: most@most.org.yu, mostovci@EUnet.yu

Website: <http://www.most.org.yu>

Kontakt osoba: Sekretar/ica Grupe "MOST"

O NFO: Alternativno/dopunsko obrazovanje, učenje koje obuhvata segmente (teme) koji nisu u dovoljnoj meri (ili uopšte) pokriveni formalnim obrazovanjem ili nisu pokriveni na adekvatan način (metodologija).

Naziv organizacije: Novosadska novinarska škola (NNŠ)

Ciljna grupa: Akademci, srednjoškolci, oni koji žele da postanu novinari, mladi novinari, medijski treneri, urednici u medijima, predstavnici nevladinih i političkih organizacija i verskih zajednica, javnost

Vrste NFO aktivnosti: specijalizovane novinarke studije, seminari, letnje škole, kampovi i radionice, treninzi "in house", izdavanje medijskih stručnih publikacija za nastavu

Adresa: Vojvode Putnika 1, 21 000 Novi Sad

Telefon/fax: 021/557-018; 021/557-047

E-mail: nonos@eunet.yu

Website: <http://www.novinarska-skola.org.yu>

Kontakt osoba: Mirjana Pušin, direktorica NNŠ

O NFO: Neformalno obrazovanje podrazumeva fleksibilniji vid edukacije bazirane na programu rađenom za određenu usku ciljnu grupu i podložno je modifikovanju u odnosu na potrebe te grupe. Neformalno obrazovanje omogućava brzu i efikasnu izmenu kurikuluma prema zahtevima moderne pedagogije i često inoviranje nastave i radionica shodno potrebama "tržišta". Uključuje participante i u kreiranje kurikuluma i podrazumeva aktivno učešće u nastavi i radionicama. Traži od njih da su zaista akteri u obrazovanju, a ne "objekti". Neformalno obrazovanje je komplementarno formalnom, ono ga nadopunjuje i pruža specijalistička znanja.

Naziv organizacije: Novosadski humanitarni centar (NSHC)

Ciljna grupa: socijalno i zdravstveno ugroženi, marginalizovane i posebno osetljive grupe i

socijalne, zdravstvene i obrazovne institucije i NVO u razvoju, ostali građani u stanju potrebe

Vrste NFO aktivnosti: edukativne i kreativne radionice, opismenjavanje, medicinska edukacija, zanatski kursevi, treninzi, seminari

Adresa: Antona Čehova 10, 21000 Novi Sad

Telefon/fax: 021/612-339, 063/816-8999

E-mail: nshc@eunet.yu

Website: <http://www.nshc.org.yu>

Kontakt osoba: Perica Mandić, predsednik

O NFO: Za nas, neformalno obrazovanje je vid obrazovanja koje je široko dostupno, prilagodljivo potrebama, uslovima i mogućnostima; usmereno je zadovoljavanju individualnih potreba; u neformalnom obrazovanju nije potrebno držati se institucionalnih, konvencionalnih i rigidnih principa. To je obrazovanje koje slobodno proširuje svoje okvire, bez obzira na eventualne nedoslednosti. Oni koji sprovode neformalni vid obrazovanja su okrenuti ka samorazvoju i stalnom sticanju novog znanja kroz interakciju sa drugima.

Naziv organizacije: TIM PSIHOKOD, Beograd

Ciljna grupa: odrasli (psiholozi, pedagozi, nastavnici, vaspitači, roditelji i dr.), koji kroz programe dobijaju podršku za praktičan rad sa decom

Vrste NFO aktivnosti: edukativni programi, seminari, radionice, edukacija iz Geštalt terapije

Adresa: Bulevar JNA 63-A ,st. 4. 11000 Beograd

Telefon/fax: 011/446-10-10

E-mail: psihokod@eunet.yu

Website: /

Kontakt osoba: Slavica Kijevčanin

O NFO: Značajna podrška formalnom obrazovanju, jer je fleksibilno, otvoreno, prati promene i potrebe društva. Kreatori su entuzijasti, zainteresovani za samoostvarenje i razvoj društvene zajednice u celini!

Naziv organizacije: “VelikiMali”, Inicijativa stručnjaka za pomoć ometenoj deci, Pančevo

Ciljna grupa: deca sa smetnjama u razvoju, mladi sa telesnim hendikepom i teškoćama u komunikaciji, porodice dece i mladih sa smetnjama u razvoju, volonteri, javnost

Vrste NFO aktivnosti: kreativne i edukativne radionice, igraonice, seminari, kampanje, publikacije

Adresa: Narodnog fronta 6, 26000 Pančevo

Telefon/fax: 013/45-009

E-mail: velikimali@panet.co.yu

Website: <http://www.geocities.com/velikimali/>

Kontakt osoba: Teodora Gajić

O NFO: Učenje u životno datom društvenom okruženju (porodica, vršnjaci iz komšiluka i sl.); poštovanje i praćenje prirodnog toka života deteta i njegove individualnosti; polazna tačka u radu je ono što dete ume, može i voli da uradi; ishodi učenja se planiraju prema nivou funkcionisanja deteta, njegovim mogućnostima, interesovanjima, prema kapacitetima, kulturi života porodice i uže sredine

Naziv organizacije: Centar za ženske studije i komunikaciju, Beograd

Ciljna grupa: studenti

Vrste NFO aktivnosti: predavanja, izdavaštvo

Adresa: Jove Ilića 165, 11000 Beograd

Telefon/fax: 011/491-219

E-mail: zenskestudie@sezampro.yu

Website: <http://www.zenskestudie.edu.yu>

Kontakt osoba: Daša Duhaček

O NFO: Mi ovo pitanje razumemo kao pitanje o tome sta je alternativno obrazovanje - osnovna ideja je omogućavanje drugačijih perspektiva i upotpunjavanje formalnog znanja ili znanja “glavnog toka”

LITERATURA

KNJIGE:

1. Brander, P., Gomes, R. I dr. (2002): *COMPASS – A manual on human rights education with young people*, Council of Europe, Strasbourg
2. Jovanović, Jelena, Marković, D. i M. Pejović (2003): *Bukvar tolerancije*, Grupa "Hajde da...", Beograd
3. Bunčić Napan, K. i saradnici (1998): *Igrom do sebe - 102 igre za rad u grupi*, Alinea, Zagreb
4. Coles E. K. T. (1988): *Let the People Learn: The establishment of a department of non-formal education in Botswana*, Manchester: The Centre for Adult and Higher Education, University of Manchester.
5. Coombs, P. (1968): *The World Educational Crisis*, New York, Oxford University Press.
6. Coombs, P. (1985): *The World Crisis in Education*, New York: Oxford University Press.
7. Coombs, P. H. with Prosser, C. and Ahmed, M. (1973): *New Paths to Learning for Rural Children and Youth*, New York: International Council for Educational Development.
8. Edicija T-KITS: "*Intercultural Learning*" i "*Training Essentials*", možete ih download-ovati u pdf. formatu na adresi: <http://www.training-youth.net/tkits.htm>
9. Fennes, Helmut & Haggood, Karen (1997): *Intercultural Learning in the Classroom*, Cassell.
10. Foley, G. (1999): *Learning in Social Action. A contribution to understanding informal education*, Leicester: NIACE/London: Zed Books.
11. Fordham, P. E. (1993): *Informal, non-formal and formal education programmes*, in YMCA George Williams College ICE301 Lifelong Learning Unit 2, London: YMCA George Williams College.
12. Fordham, P. et al (1979): *Learning Networks in Adult Education. Non-formal education on a housing estate*, London: Routledge and Kegan Paul.
13. Graham-Brown, S. (1991): *Education in the Developing World*, Harlow: Longman.

14. Hall, Edward T & Hall, Mildred Reed (1990): *Understanding Cultural Differences*, Intercultural Press
15. Illich, I. (1973) : *Deschooling Society*, Harmondsworth: Penguin
16. Ivić, I., Pešikan, A., Antić, S. (2001): *Aktivno učenje 2* , Institut za psihologiju, Beograd
17. Jeffs, T. and Smith, M. K. (eds.): *Using Informal Education. An alternative to casework, teaching and control?*, Milton Keynes: Open University Press.
18. Kovač-Cerović, T., R. Rosandić, D. Popadić: *Učionica dobre volje I -III*, Grupa MOST, Beograd, <http://www.most.org.yu>
19. Luckner, John and Nadler, Reldan (1997): *Processing the experience – Strategies to enhance and generalize learning*, Kendall/Hunt Publishing
20. McGivney, V. and Murray, F. (1991): *Adult Education in Development. Methods and approaches from changing societies*, Leicester: NIACE.
21. P. Coombs and M. Ahmed (1974): *Attacking Rural Poverty. How non-formal education can help*, Baltimore: John Hopkins Press.
22. Pat Brander, Carmen Cardenas, Rui Gomes, Mark Taylor, Juan de Vicente Abad (1995): *All different all equal Education Pack*, Council of Europe, Strasbourg (može se naručiti na adresi: European Youth Centre, 30 rue Pierre de Coubertin, F-67000 Strasbourg ili na <http://books.coe.fr>)
23. Rubenson, K.(1982): *Interaction Between Formal and Non-Formal Education* Paris, Paper for Conference of the International Council for Adult Education.
24. Simkins, T. (1977): *Non-Formal Education and Development. Some critical issues*, Manchester: Department of Adult and Higher Education, University of Manchester.
25. Susan Schneider and Jean-Louis Barsoux, (1997): *Managing across cultures*, Prentice Hall
26. Taylor, M., Brander, P. i dr. (1999): *EDUCATION PACK - All Different All Equal*, Council of Europe, Strasbourg, možete je poručiti na adresu: European Youth Centre, 30 rue Pierre de Coubertin, F-67000 Strasbourg, France
27. Taylor, Mark (2001): *The European Convention on Human Rights – Starting Points for Teachers*, Council of Europe, Strasbourg (može se naručiti: Point i, Conseil de l'Europe, F-67075 Strasbourg Cedex)
28. Thompson, A. R. (1981): *Education and Development in Africa*, London: Macmillan.

29. Tight, M. (1996): *Key Concepts in Adult Education and Training*, London: Routledge.
30. Torres, C. A. (1990): *The Politics of Nonformal Education in Latin America*, New York: Praeger.
31. UNESCO (1972): *Learning to Be* (prepared by Faure, E. et al), Paris: UNESCO.
32. Vukosavljević, N. (2000): *NENASILJE?*, Centar za nenasilnu akciju, Sarajevo, <http://www.nenasilje.org> (sa sajta možete preuzeti i kompletne dokumentacije sa treninga sa velikim brojem aktivnosti)

INTERNET PREZENTACIJE:

- <http://reviewing.co.uk>
- <http://www.angelfire.com/mt/Roofonfire/index.html>
- <http://www.hrea.org/index.html>
- <http://www.infed.org/index.htm>
- <http://www.salto-youth.net>
- <http://www.tmn.com/openspace/>
- <http://www.training-youth.net/tkits.htm>
- <http://www.un.org/cyberschoolbus/peace/frame.htm>
- <http://www.united.non-profit.nl>
- <http://www.training-youth.net>
- <http://portal.unesco.org/education/ev.php>

SUMMARY

NON-FORMAL EDUCATION - HIDDEN STRENGTH OF SOCIETY

Publication "*Non-formal Education – Hidden Strength of Society*" is a result of "Hajde da..." Group's efforts to point out to non-formal education as an important source of knowledge in contemporary societies.

With strong wish to show what is already revealed, but still not familiar enough, "Hajde da..." Group tried to contribute to affirmation process of non-formal education in Serbia. Non-formal education is not new in our country, but it somehow remained "illegal" without appropriate social recognition. We believe that this kind of continuous acquiring of knowledge and skills, but also crucial values, has to be acknowledged properly.

What is non-formal education, what are its origins and its relations with traditional school systems – such issues are discussed in paper "*Search for non-formal education*". Another article, "*Non-formal education – from personal to social development*", brings analyses of social value of non-formal education, its contribution to improvement of social participation and equality and its relations with concept of learning. Some dilemmas "from non-formal educator's point of view" regarding (non)existence of universal methodology principles in the field of non-formal education are argued in "*Non-formal education today*". This article also emphasizes the need for constant professional improvement for educators of this field. Results of search for (formal) status of non-formal education in Europe through numerous documents of various European institutions (European Council, European Commission) are presented within "*Non-formal education – view from European mountain*". Facts about non-formal education in Serbia along with many questions that are to be discussed brings "*Non-formal education in Serbia*".

There is small *Directory of organizations engaged in non-formal education in Serbia* and *list of recommended books, papers and web sites* treating these issues, at the end of publication.

O GRUPI “HAJDE DA”

Grupa “Hajde da...” započela je sa radom aprila 1999. godine, kao inicijativa grupe studenata psihologije, sa ciljem da svoja profesionalna znanja iskoriste u rešavanju društvenih problema. Grupa je formalno registrovana kao nevladina organizacija u novembru iste godine.

Grupa “Hajde da...” i neformalno obrazovanje

Budući da je *afirmacija neformalnog obrazovanja* jedan od ciljeva naše organizacije, projekti koje smo osmišljavali i sprovodili bili su usmereni na različite aspekte neformalnog obrazovanja, kao i njegov uticaj na formalno.

Najpre, radili smo treninge koji su imali za cilj sticanje neophodnih *veština* za rad u okvirima neformalnog obrazovanja: **Trening za psihosocijalni rad sa grupama dece i mladih** - integralni trening za volontere/aktiviste NVO koje se bave rešavanjem problema dece i omladine, i **Trening iz nenasilne komunikacije** – obuka sa posebnim akcentom na komunikacijske veštine.

Drugi niz projekata je usmeren na onaj aspekt neformalnog obrazovanja koji služi kao *dopuna* formalnom školovanju, a odvija se u vanškolskim okvirima. Takav je, na primer, projekat **Putokazi do ličnog blaga**, namenjen romskoj deci i omladini, koji je imao za cilj da omogući učesnicima eksploraciju sopstvenog identiteta i podrži njihove pozitivne kapacitete i karakteristike, ali i da im omogući bolje snalaženje u školskom kontekstu kroz sticanje različitih socijalnih veština. Ovaj program se odvijao u Romskom centru “8. april” u Malom mokrom lugu.

Treća i jednako važna projektna linija je nastala u susretu formalnog i neformalnog obrazovanja. Kroz direktan rad sa decom u školama u protekle četiri godine, razvili smo dva programa edukacije nastavnika: **“Bukvar tolerancije - edukacija i primena”**, kao i **“Bukvar osećanja - edukacija i primena”**. Ovi programi su dobili akreditaciju od strane Ministarstva prosvete i sporta republike Srbije,

što znači da su prepoznati kao adekvatni i kvalitetni dodatni programi školskoj nastavi.

Naša težnja je da putem ovih programa unesemo *elemente neformalnog obrazovanja u školsku praksu* i time doprinesemo da škola bude lepše, prijatnije i humanije mesto, kako za decu, tako i za nastavnike.

Kuda dalje?

U ovom trenutku, Grupa "Hajde da..." radi na razvoju novih neformalno-obrazovnih programa namenjih mladima i nastavnicima.

Istovremeno, u cilju unapređenja kvaliteta i broja neformalno-obrazovnih aktivnosti u zemlji i regionu, u toku je osnivanje *Tima trenera/ica*. Ovaj tim, sastavljen od mladih i iskusnih praktičara i zaljubljenika u neformalno obrazovanje, biće važan izvor novih znanja za sve koji se nađu u NFO svetu.

A mi smo:

Staša, Daca, Jelena R., Marija, Majda, Ivana, Marko, Gaga, Jelena J., Darko, Suza i Sanja